

Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς Αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης (Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.)

/ [Πεμπουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Η μετάβαση από την πρώτη Κυριακή των νηστειών της Μ. Τεσσαρακοστής, που είναι αφιερωμένη στην Ορθοδοξία, στην δεύτερη Κυριακή, που είναι αφιερωμένη στον άγιο Γρηγόριο Παλαμά, περικλείει διπλή σημασία: Από την μια μεριά επεκτείνει τον εορτασμό της Ορθοδοξίας για την οποία τόσο αγωνίστηκε και τόσα υπέφερε ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς, και από την άλλη υπογραμμίζει την ανάγκη της ολοκληρώσεως της Ορθοδοξίας με την ορθοπραξία στην οποία με μεγάλο ζήλο επιδόθηκε ο άγιος αυτός. Χωρίς την πρόταση της Ορθοδοξίας και την σύνδεσή της με την ορθοπραξία δεν μπορεί να υπάρχει αληθινή χριστιανική ζωή.

Ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς (1296-1359) είναι ένας από τους μεγαλύτερους

Πατέρες της Εκκλησίας. Ορισμένες μάλιστα φορές τοποθετείται ως τέταρτος Ιεράρχης μαζί με τον Μ. Βασίλειο, τον Γρηγόριο Θεολόγο και τον Ιωάννη Χρυσόστομο, η χαρακτηρίζεται και ως νέος Χρυσόστομος.

Μετά τον άγιο Ιωάννη τον Δαμασκηνό, που έζησε τον 8ο αιώνα και συνόψισε την δογματική διδασκαλία και το Χριστοκεντρικό περιεχόμενο της χριστιανικής ζωής, άρχισε μια νέα περίοδος. Αυτή χαρακτηρίζεται από την μια μεριά για την περαιτέρω προβολή της εμπειρικής θεολογίας, και από την άλλη για την ανάπτυξη του στείρου συντηρητισμού και του χριστεπώνυμου ανθρωπισμού.

Το πνεύμα του στείρου συντηρητισμού και του ανθρωπισμού κατά τον 14ο αιώνα προβάλλουν στο Βυζάντιο ο Βαρλαάμ από την Καλαβρία της Ιταλίας και άλλοι θεολόγοι, όπως ο Γρηγόριος Ακίνδυνος και ο Νικηφόρος Γρηγοράς. Αυτοί, μολονότι καταδίκαζαν ορισμένες θέσεις του Βαρλαάμ, θεολογούσαν νοησιαρχικά. Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς απέκρουσε την θεολογία τους με βάση την ζωντανή παράδοση της Εκκλησίας. Έτσι η φωνή της Εκκλησίας, που στην νέα αυτήν εποχή με τα δικά της προβλήματα έπρεπε να είναι επίσης νέα, ακούστηκε από θεολόγο που έζησε και «έπαθε τα θεία», όπως συνέβαινε εξ άλλου πάντοτε με τους Πατέρες της Εκκλησίας.

Στην βάση της πατερικής θεολογίας και της θεολογίας του αγίου Γρηγορίου του

Παλαμά υπάρχει η εμπειρία της παρουσίας του Θεού μέσα στην ιστορία. Και η εμπειρία αυτή δεν προσεγγίζεται με λογικές αναζητήσεις, αλλά με την βιωματική αποδοχή και οικείωση της θείας οικονομίας. Ο Γέροντας Σωφρόνιος Σαχάρωφ έλεγε ότι χωρίς τον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά δεν θα μπορούσαμε να ανταποκριθούμε στην εποχή μας. Η θεολογία του αγίου Γρηγορίου προσφέρει την κλείδα για την ανάπτυξη της ορθόδοξης θεολογικής αυτοσυνειδησίας και την έκφραση της στην εποχή μας. Γι' αυτό άλλωστε και η ανανέωση της ορθόδοξης θεολογίας, που παρατηρήθηκε από τα μέσα περίπου του εικοστού αιώνα, συνδέθηκε άμεσα με την αξιοποίηση της θεολογίας του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά.

Κεντρική θέση στην θεολογία του αγίου αυτού έχει η διάκριση ουσίας και ενέργειας στον Θεό. Η διάκριση αυτή, που έχει τις ρίζες της στην Αγία Γραφή, αναπτύχθηκε θεολογικά από τους Πατέρες της Καππαδοκίας. Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς χρησιμοποίησε την διάκριση αυτήν υπογραμμίζοντας τον άκτιστο χαρακτήρα της θείας ενέργειας. Η υπογράμμιση αυτή δεν συνιστά θεολογικό νεωτερισμό αλλά θεολογικό τονισμό. Κάθε φύση έχει και την αντίστοιχη ενέργειά της. Η κτιστή φύση έχει κτιστή ενέργεια, ενώ η άκτιστη έχει άκτιστη ενέργεια.

Ο Θεός δεν παραμένει μακριά από τον άνθρωπο ούτε συνδέεται με αυτόν χρησιμοποιώντας κτιστά μέσα, αλλά έρχεται σε άμεση και προσωπική κοινωνία μαζί του με την άκτιστη ενέργεια ή τις άκτιστες ενέργειές του. Με τον τρόπο αυτόν ο άνθρωπος μπορεί να μετέχει προσωπικά στην θεία ζωή και να γίνει θεός κατά χάρη. Ολόκληρη η παλαμική θεολογία καταλήγει σε τελική ανάλυση στην προάσπιση της αλήθειας της εν Χριστώ ανακαινίσεως και θεώσεως του ανθρώπου, δηλαδή της αναδείξεώς του ως προσώπου «καθ' ομοίωσιν Θεού».

Ο άνθρωπος ως δημιουργήμα «κατ'είκόνα και καθ'ομοίωσιν» Θεού είναι ανώτερος και από τους αγγέλους. Έτσι τιμούμε την Παναγία μας ως «τιμιωτέραν των Χερουβίμ και ενδοξοτέραν ασυγκρίτως των Σεραφίμ». Στο ύψος αυτό τοποθέτησε τον άνθρωπο η προαιώνια βουλή του Θεού. Όπως επισημαίνει ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς, μόνο οι άνθρωποι ανάμεσα σε όλα τα κτίσματα έχουμε στην φύση μας την ικανότητα να επινοούμε και να παράγουμε το πολύμορφο πλήθος των τεχνών και των επιστημών. Έτσι μπορούμε να καλλιεργούμε την γη, να οικοδομούμε και να δημιουργούμε ανύπαρκτα πράγματα, έστω και αν τα κάνουμε από προϋπάρχουσα ύλη και όχι από το μηδέν, κάτι που ανήκει μόνο στον Θεό [1] .

Με άλλα λόγια μόνο ο άνθρωπος ανάμεσα σε όλα τα κτίσματα του Θεού έχει το προνόμιο να δημιουργεί αυτό που ονομάζουμε πολιτισμό. Με τον πολιτισμό εξωτερικεύει ο άνθρωπος τον εσωτερικό του κόσμο. Έτσι σε κάθε πολιτισμό

αποτυπώνονται οι προτιμήσεις, οι προσδοκίες και τα επιτεύγματα της ανθρώπινης κοινωνίας. Και ο πολιτισμός του ανθρώπου, που είναι πρωτίστως δημιούργημα του νού του, φανερώνει την ποιότητά του.

Ο νους του ανθρώπου, όπου κυρίως εδρεύει το «κατ' εικόνα Θεού», λειτουργεί σωστά, όταν βρίσκεται σε κοινωνία με το αρχέτυπό του, τον Θεό. Όταν ο νους του ανθρώπου αποστατήσει από τον Θεό, λέει ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς, «η

παραβιάζει τα φυσικά του όρια και φιλοχρηματία, την φιλοδοξία και την

Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται

παγκόσμια και διαχρονικά. Ιδιαίτέρως όμως σήμερα η αποκτήνωση και ο δαιμονισμός του ανθρώπου εκδηλώνονται με όλο το φρικτό μεγαλείο τους. Η φιλοχρηματία ως δεύτερη μορφή ειδωλολατρίας ταλαιπωρεί ολόκληρο τον πλανήτη μας. Οι άνθρωποι μαζί με ολόκληρη την γη, την θάλασσα και τον αέρα συμπνίγονται μέσα στις τοξικές αναθυμιάσεις των θηρευτών του χρήματος. Ένα δόλωμα που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι αυτοί σε κάθε εποχή, όπως και σήμερα, είναι ο τοκισμός του χρήματος. Ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς αναφέρεται εκτενώς στο ζήτημα αυτό επισημαίνοντας και τις ολέθριες κοινωνικές του διαστάσεις. Ο τοκιστής, λέει, δεν μολύνει μόνο την ψυχή του, αλλά και ολόκληρη την κοινωνία προσάπτοντας σε αυτήν το έγκλημα της μισανθρωπίας. Καταστρέφει και την ζωή

του δανειζόμενου και την ψυχή του. Οι τόκοι είναι «γεννήματα εχιδνών», που εμφωλεύουν στους κόλπους των φιλαργύρων. Αλλά και αν θα έλεγε κάποιος, ότι εφόσον δεν πρέπει να πάρω τόκο, θα κρατήσω ο ίδιος τα χρήματα που μου περισσεύουν και δεν θα δώσω δανεικά σε άλλους που χρειάζονται, βρίσκεται, όπως λέει ο άγιος Γρηγόριος, στην ίδια κατάσταση [3] .

Όπου υπάρχουν η τοκογλυφία και η φιλοχρηματία, εκεί αναφύονται η εκμετάλλευση, η καταδυνάστευση και η φιληδονία. Ο άνθρωπος αγνοεί η αδιαφορεί για το ανυπέρβλητο μεγαλείο του, για την ίδια την ανθρωπιά του, και αποκτηνώνεται. Έτσι και ο πολιτισμός που δημιουργεί αποδεικνύεται τοξικός και απάνθρωπος. Τέτοιος είναι και ο κατά τα άλλα εκθαμβωτικός πολιτισμός που παράγει ο σύγχρονος άνθρωπος. Ο μεγαλειώδης αλλά και εμπαθής νούς του αποτυπώνεται στον πολιτισμό του. Χωρίς την κάθαρση του νού του ανθρώπου από την εμπάθεια και την ανασύνδεσή του με το αρχέτυπο, με τον Θεό που εικονίζει, θα καταλήγει να γίνεται «κτηνώδης η δαιμονιώδης».

Παραπομπές:

- 1. Γρηγορίου Παλαμα, Κεφάλαια 63, Γρηγορίου του Παλαμά, Συγγράμματα, εκδ. Π. Χρήστου, τόμ. 5, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 71.**
- 2. Βλ. Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 51,10, Γρηγορίου του Παλαμά, Συγγράμματα, εκδ. Β. Ψευτογκά, τόμ. 6, Θεσσαλονίκη 2015, σ. 539.**
- 3. Βλ. Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 45,7, ό.π., σ. 483.**